

**UNIVERSITATEA DE ȘTIINȚE AGRICOLE ȘI MEDICINĂ VETERINARĂ "ION IONESCU
DE LA BRAD" DIN IAȘI
FACULTATEA DE ZOOTEHNIE**

**DOMENIUL DE DOCTORAT: ZOOTEHNIE
SPECIALIZAREA: TEHNOLOGIA EXPLOATĂRII BOVINELOR ȘI CABALINELOR**

REZUMAT

Calul Huțul este o rasă autohtonă, deci o populație de cabaline formate și adaptate condițiilor pedoclimatice specifice zonei muntoase a Carpaților din Nordul țării, având o arie de răspândire pe teritorii aparținând și altor state din aceeași zonă, Ucraina, Ungaria, Slovacia.

După împărțirea administrativă actuală aria de creștere a calului Huțul la noi în țară se întinde în județele Suceava, Neamț, Maramureș și Bistrița-Năsăud.

Despre originea lui există păreri diferite. Unii autori (Școala Vieneză, L. Adametz) îl consideră de origine orientală, drept niște cai Arabi degenerați ca urmare a condițiilor de viață aspre de la munte.

Asupra originii lui cercetările conchid pentru un amestec de cal Trăpaș cu Mongol existând în rasă exemplare care amintesc fidel când una când alta în cele două forme originale. Oricare ar fi originea orientală sau nordică el este incontestabil un cal de munte fiind menționat ca atare din anul 1606 în lucrarea „Hipica” a lui Dorohostajki ca un animal robust, îndesat, bine conformat și mai ales bine consolidat din punct de vedere genetic.

Calul Huțul se încadrează în categoria cailor de talie mică, media înălțimii la grebăn este de cca. 139,2 cm la iepe, 141,3 cm la armăsari. Această talie care este cea mai mare între rasele de munte s-a realizat în cursul anilor prin selecția în direcția masivizării pentru a satisface cerințele crescătorilor. Greutatea variază între 345-470 kg, cu o medie de 400 kg.

Formatul corporal al calului Huțul este dreptunghiular (104,6%), lungimea trunchiului la iepe întrece înălțimea la grebăn cu aproape 7 cm, constituind un caracter de rasă deosebit de celelalte.

Această conformație dreptunghiulară, cu torace foarte dezvoltat în adâncime și circumferință, cu dezvoltarea crupei în lărgime amintește de conformația cailor de tip greu și justifică aprecierea unor specialiști că *Huțulul este un cal de povară în miniatură*.

Capul calului Huțul apreciat în ansamblul dezvoltării corporale este relativ mare cu fruntea largă și orbitele proeminente, urechile sunt mici și mobile. Profilul capului este diferit, în general drept în partea frontală și ușor convex în regiunea sus nazală, la tipul Tarpanic și convexă pe întregul profil la tipul Przewalski. Regiunea maseterină a obrazilor este dezvoltată

ceea ce dă uneori capului un aspect grosolan. Smocul de peri de pe frunte este bogat, lung și acoperă fruntea și ochii. Gâtul este musculos, bine prins la cele două capete și purtate de obicei orizontal având o coamă densă și lungă. Grebănul este larg și șters, iar la armăsarii bine întreținuți gâtul este încordat, cu depozite de grăsime și se continuă cu spinarea fără a se mai putea observa limita de trecere.

Spinarea și șalele sunt cam lungi, largi și solide, musculoase, însă din cauza înălțimii crupei ce depășește nivelul grebănului apare ușor anselată, fapt datorat și lungimii acestor regiuni. Pieptul este larg, musculos, cu o bună arcuire a coastelor. Crupa este lungă, largă și oblică. Coapsa și gamba sunt deasemenea musculoase, armonizându-se cu crupa și formând împreună o puternică grupare de forță motrică.

Membrele sunt în general scurte, cu articulații puternice, cu o musculatură bine conturată, cu fluierul și chișițele scurte și drepte. Prin selecție s-a ajuns ca de la 16,84 cm cât era perimetrul fluierului în anul 1927 să fie în prezent de peste 18 cm la iepe și peste 19 cm la armăsari. Copitele sunt relativ mici, corecte ca formă și deosebit de rezistente. Nu are tare osoase. Aplombul este în general corect caracteristic rasei, la unii indivizi apar defecte cum ar fi: sub el dinainte și jareți apropiați.

Mersurile sunt corecte la majoritatea exemplarelor cu mențiunea că la trenul posterior aprombul este strâmt. Acest fapt nu se consideră un defect la caii de munte deoarece este avantajos la mersul pe poteci care nu permit desfășurarea alurilor repezi. Pe locul drept pasul calului Huțul este mărunț dar vioi, iar trapul se face nesimțit.

Culoarea părului la calul Huțul este variată, murgă 60%, neagră 15%, roibă 17%, șoricie 7%, căpriorie 1%. Foarte frecventă este dunga de măgar și la multe exemplare se observă zebrurile pe antebraț, pe genunchi, pe jarete, mai rar pe gât și spete.

Brezeturile și pintenoagele au aceeași frecvență ca la alte rase. Tot caracteristic rasei este și frecvența redusă a culorilor deschise ca izabelă, gălbuie la coamă și uneori de coadă la exemplarele de culoare roibă. La indivizii de culoare șoricie sunt frecvente urechile de vulpe (conchia auriculară este mărginită de o dungă neagră, iar vârful este alb).

Iarna se îmbracă cu un păr foarte abundent și lung, iar vara părul este foarte scurt.

Calul Huțul are o dezvoltare tardivă, instinctul genezic manifestându-se la vârsta de 2 ani.

În Herghelia Lucina, monta la iepe se efectuează prima dată la vârsta de 4 ani. Căldurile se manifestă destul de puternic, la primipare având o durată de 2 zile, iar la iepele adulte 5-6 zile. Fecunditatea este mai ridicată decât la alte rase, media fiind de 83%, iar natalitatea 76%, atingând în unii ani 80% și peste.

Temperamentul este în general vioi și caracterul foarte bun, caii fiind foarte blânzi, ascultători, ușor de dresat și utilizat în exploatarea curentă.

Constituția este robustă (80,42%) și în procent foarte redus fină (3,19%), caii Huțuli fiind foarte rezistenți la eforturi prelungite, la oboseală ca și la condiții aspre de întreținere. Capacitatea energetică apreciată prin probele de calificare la tracțiune, pe mai multe serii de produși, evidențiază calitățile deosebite a rasei Huțul ca animal de tracțiune pentru terenurile accidentate din zonele de deal și montane.

În proba de tracțiune pe 10 km cu 800 kg, în atelaj de doi cai, alură de pas și trap, media pe rasă a fost de 31'22", iar pe linii genealogice timpul mediu a fost: Goral - 30'25"; Hroby 31'59"; Oușor 31'49"; Pietrosu 32'32" și Prislop 31'24".

Acești indici arată o capacitate energetică deosebită a calului Huțul în raport cu dezvoltarea corporală și viteza medie de 19,3 km/oră.

În proba de samar cu 120 kg pe 10 km, s-a realizat un timp mediu de 27'47" și 9/10, indivizii din liniile Pietrosu și Oușor obținând rezultatele cele mai bune. Din analiza rezultatelor probelor de tracțiune se poate spune că actualul cal Huțul și-a îmbunătățit capacitatea față de tipul mai vechi, aptitudini mai pronunțate pentru tracțiune având indivizii din linia Goral, iar pentru portsamar cei din liniile Pietrosu și Oușor.

Formată în mod natural rasa a fost consolidată și ameliorată printr-o îndelungată muncă de selecție, activitate în care o contribuție și o importanță deosebită a avut-o Herghelia Lucina.

Herghelia Lucina a fost înființată în anul 1788, funcționând ca secție a Hergheliei Rădăuți până în anul 1856, când devine ea însăși herghelie. Din 1877, austriecii introduc aici un prim nucleu de cai Huțuli cumpărați de la localnici, efectiv ce crește vertiginos până la începutul primului război mondial când Herghelia este evacuată în Austria. Este de menționat aprecierea străinilor pentru acest cal care cumpărat fiind de la Herghelia Lucina a ajuns în numeroase herghelii din Europa inclusiv în Germania și Anglia.

Vânzările în străinătate au stimulat interesul crescătorilor pentru calul Huțul, dar fiindcă se vindeau cele mai bune exemplare se simțea nevoia unei acțiuni susținute de stat pentru ameliorarea acestui cal. După reînființare, în 1919 statul Român cumpără la licitație în Viena o parte din materialul Hergheliei, respectiv armăsari pepinieri și iepe de reproducție din rasa Huțulă, reorganizând din nou până în 1922 Herghelia Lucina cu 26 de iepe și 3 armăsari.

Până în anul 1943 Lucina a fost din nou secție a Hergheliei Rădăuți după care redevine unitate crescătoare de cal Huțul de sine stătătoare. În anul 1944, din cauza războiului, Herghelia este din nou evacuată la Sâmbăta de Jos, în această perioadă construcțiile fiind în totalitate distruse. După război construcțiile sunt refăcute și populată cu iepele și armăsarii din Brodina și Iz.Sucevei, iar tineretul în grajdurile particulare în Moldova Sulița.

Începând din anul 1948 construcțiile fiind refăcute, Herghelia revine din nou la Lucina având asigurate condițiile optime pentru desfășurarea activității.

Climatul regiunii Lucina este umed, cu precipitații atmosferice anuale de 800-900 mm, repartizarea pe anotimpuri fiind iarna 125-150 mm, primăvara 175-200 mm, vara peste 350 mm și toamna 175-200 mm.

Aerul umed influențează la calul Huțul funcțiunile în totalitatea lor, ceea ce face ca pielea să devină mai groasă, părul mai des și mai lung, constituția robustă, temperamentul vioi. Frecvența zăpezii într-un interval de 20 de ani, prima a căzut la 8 septembrie, iar ultima la 24 mai, având o medie de 195 zile.

Temperatura medie anuală este de 5°C cu maxima absolută de 36,7°C și minima de -35,1°C. Nebulozitatea specifică zonei este mică, cuprinsă între 5-5,2, înconjurată însă de zone cu o nebulozitate mare (Gheorghieni, Cîrlibaba). Acest fapt se datorește unor curenți de aer specific mai ales cei care coboară din munți spre văi, ce se deschid la poalele zonei.

Vânturile nu sunt puternice deoarece zona este înconjurată de păduri de molid, pini și brad.

Solul zonei este de tip podzolic, tipul cel mai caracteristic pentru clima umedă și temperată. În general acest tip de sol are o cantitate mică de calciu (0,3-0,4% CAO) și o medie pH acidă de 4,5-5,9. Pe teritoriul Hergheliei există și suprafețe turboase, precum și soluri calcaroase pe muntele Chiciura.

Apa este potabilă din punct de vedere organoleptic, atât cea din fântâni cât și cea din pâraie, de unde de obicei beau animalele, fiind o apă moale și cu o reacție acidă, cu o temperatură mai scăzută față de normal, având iarna 4,5°C și vara 6°C.

Flora specifică etajului subalpin la o altitudine de 1200-1600 m este reprezentată prin poeni largi provenite din despăduriri, cu o vegetație alcătuită din graminee de tipul *Agrostis tenuis* și *Festuca rubra*, leguminoasele reprezentând 5-7% din vegetație și 10-15% diverse specii. Vegetația spontană are în general o valoare nutritivă slabă. În ultimii ani, pajiștile de la Lucina au fost simțitor îmbunătățite prin curățiri, nivelări, drenări și aplicări de îngrășăminte. Pajiștile se mențin verzi în tot timpul sezonului cald.

În prezent Herghelia Lucina crește în rasă curată calul Huțul, având un efectiv de 10 armăsari pepinieri, 89 iepe mame, iar diferența până la 380 capete tineret în creștere, animale de muncă și pentru valorificare. În cadrul hergheliei ca problemă deosebită s-a format Calul de Bucovina prin încrucișarea rasei Huțul cu Semigreul românesc, experiment coordonat de *prof.univ.dr. Vasile Ujică* de la Facultatea de Zootehnie, din Iași. Producții obținuți sunt foarte apreciați de populația din zona montană, dar și de către armată pentru unitățile militare care au solicitat acest cal pentru zonele montane.

Pentru agrement s-a creat de către acelaș colectiv de cercetare un Poney românesc, folosndu-se încrucișările minus variantelor din rasa Huțul cu poney Shetland.

Creșterea întregului efectiv se face pe secții după cum urmează:

-sectia Centrala cuprinde trei adaposturi in care sunt intretinute matca Hergheliei Lucina; cladirile pentru birouri; cladirile de servicii ale personalului ingrijitor; fierarie, magazie cu furaje, fanar pentru depozitarea fibroaselor si padocuri pentru fiecare dintre cele trei adaposturi.

-sectia Gaina - pentru tineretul femel si cel din dresaj

-sectia Stirbu - pentru carantina

-sectia Hostinet - pentru tineretul mascul

-sectia Camionca - pentru armasarii de monta publica pe timp de iarna .

-sectia Izvoarele Sucevei - pentru armasarii de monta publica pe timp de vara.

Din cele 1775,5 hectare, suprafata totala a Hergheliei Lucina, 382,6 ha sunt ocupate cu fanete. De pe aceste suprafete se obtine o cantitate suficienta de nutret fibros, care asigura necesarul celor 380 capete cabaline, existente in unitate. Pasunatul cabalinelor se efectueaza in exclusivitate pe terenurile care apartin hergheliei si care ocupa o suprafata de 849 de ha.

Unitatea dispune de o suprafata de 507,4 ha impadurite, iar restul de 36,5 ha sunt ocupate de ape statatoare (0,2 ha); curti si constructii (18,8 ha); drumuri de servitute (15,8 ha) si 1,7 ha de terenuri neproductive.

Ca probleme ce se ridică în prezent este situația construcțiilor executate în totalitatea lor din lemn și care au perioada de folosință de peste 80 de ani, majoritatea fiind degradate complet și nu mai prezintă siguranța unor sarcini de rezistență la greutate sau intemperii. Este de menționat faptul că la toate secțiile au fost construite locuințe pentru personalul de deservire care sunt insalubre și nu oferă condiții minime de confort.

Terenul aferent unității pentru fânețe și pășuni necesită lucrări de întreținere ca structură și bază floristică, dar pe lângă aceste lucrări este necesar a se efectua lucrările de îmbunătățire a pajiștilor în complexe, în vederea introducerii lucrărilor mecanice (cositul și aratul) cu coase și greble trase de cai, precum și cu tractoare, în prezent terenul existent nepermițând această lucrare. Fiind izolată de comună și drumuri publice este necesar refacerea conform cerințelor a drumului de legătură între secțiile existente cât și între Herghelie și comuna Moldova Sulița prin efectuarea pietruirii drumului existent, construirea de poduri betonate pentru o rezistență a viiturilor de apă.

Conclusions

◇ Calul Huțul este singura rasă autohtonă românească care s-a păstrat datorită adaptării sale perfecte la condițiile aspre ale zonei de munte și datorită conservării și ameliorării nucleului de bază, prin creșterea în rasă curată, în Herghelia Lucina.

◇ Prin însușirile sale valoroase – rusticitate, siguranța mersului pe teren accidentat, rezistența la efort, simțul de orientare foarte dezvoltat, longevitatea și atașamentul față de om, calul Huțul se integrează în mod organic în economia zonei montane, fiind de neînlocuit pentru populație, armată și exploatarea forestieră.

◇ Herghelia Lucina, înființată în anul 1856 a constituit și constituie și în prezent pepiniera rasei, servind ca sursă de material Huțul de elită pentru ameliorarea populațiilor de cai de munte din Munții Carpați și din alte zone muntoase ale Europei.

◇ Materialul de reproducție actual al Hergheliei Lucina face parte din liniile Goral III, Prislop III, Hroby VIII, Hroby X, Oușor II și Pietrosu III.

◇ Obiectivul principal al muncii de ameliorare, urmărit de la înființarea Hergheliei Lucina și până în prezent, este masivizarea calului Huțul, fără pierderea însușirilor sale valoroase de adaptare la mediul de munte, obiectiv care s-a realizat în limitele permise de conservatorimul ereditar deosebit de pregnant al rasei.

◇ Tipul Huțul actual din Herghelia Lucina se caracterizează prin următoarele dimensiuni corporale: talia 139 cm, lungimea trunchiului 104 cm, perimetrul toracic 124,3 cm, perimetrul fluierului 18,4 cm, procentul de fecunditate 83%, natalitatea 76% și prin aptitudini de muncă dezvoltate pentru tracțiune și samar pe teren accidentat.

◇ Coeficientul de heritabilitate (h^2) ridicat, al unor caractere (talia 0,66, lungimea trunchiului 0,56, adâncimea toracelui 0,64, longevitatea reproductivă 0,75), fundamentează folosirea acestora drept criterii de selecție a materialului Huțul și transmiterea fidelă în descendență a acestor caractere.

◇ Pe baza rezultatelor cercetărilor care fac obiectul prezentei lucrări, se recomandă următoarele pentru munca de ameliorare viitoare a calului Huțul din Herghelia Lucina:

- dezvoltarea liniilor Goral III, Prislop, Hroby VIII și Hroby X și izolarea reproductivă a acestora prin împerecheri intraliniare;

- ameliorarea și ramificarea liniilor Oușor II și Pietrosu III, prin împerecheri intraliniare;

- conservarea culorilor și particularităților de culoare specifice calului Huțul (șoricie, căprioare, dungă, cruce, zebruri, urechi de vulpe), precum și a copitei negre, rezistente la drumurile pietroase de munte;

- dezvoltarea aptitudinilor calului Huțul pentru samar, prin reintroducerea antrenamentului și testării capacității energetice a tineretului în această direcție;

- continuarea lucrărilor privind consolidarea genetică a calului de Bucovina și Ponyul românesc, populații noi de cabaline rezultate în urma încrucișărilor privind masivizarea și ameliorarea calului Huțul din Herghelia Lucina.